

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR AKADEMIYASI
MINTAQAVIY BO‘LIMI
XORAZM MA’MUN AKADEMIYASI**

XORAZM MA’MUN AKADEMIYASI AXBOROTNOMASI

Axborotnoma OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrdagi 223/4-son qarori bilan biologiya, qishloq xo‘jaligi, tarix, iqtisodiyot, filologiya va arxitektura fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

**2025-5/3
Xorazm Ma’mun akademiyasi axborotnomasi
2006 yildan boshlab chop qilinadi**

Xiva-2025

Bosh muharrir:*Abdullayev Ikram Iskandarovich, b.f.d., prof.***Bosh muharrir o‘rinbosari:***Hasanov Shodlik Bekpo‘latovich, k.f.n., k.i.x.***Tahrir hayati:**

Abdullayev Ikram Iskandarovich, b.f.d., prof.
Abdullayeva Muborak Maxmusovna, b.f.d., prof.
Abduhalimov Bahrom Abduraximovich, t.f.d., prof.
Agzamova Gulchexra Azizovna, t.f.d., prof.
Aimbetov Nagmet Kalliyevich, i.f.d., akad.
Ametov Yakub Idrisovich, b.f.d., prof.
Babadjanov Xushnut, f.f.n., prof.
Bahodirova Feruza Bahodir qizi, PhD, dots.
Bobojonova Sayyora Xushnudovna, b.f.n., dos.
Bekchanov Davron Jumanazarovich, k.f.d.
Buriyev Xasan Chutbayevich, b.f.d., prof.
Gandjayeva Lola Atanazarovna, b.f.d., k.i.x.
Davletov Sanjar Rajabovich, tar.f.d.
Durdiyeva Gavhar Salayevna, arx.f.d.
Ibragimov Baxtiyor To‘laganovich, k.f.d., akad.
Izzatullayev Zuvayd, b.f.d., prof.
Ismailov Is‘haqjon Otabayevich, f.f.n., dos.
Jumaniyozov Otaboy, f.f.d., prof.
Jumaniyozov Zoxid Otaboyevich, f.f.n., dos.
Jumanov Murat Arepbayevich, b.f.d., prof.
Kadirova Shaxnoza Abdaxalilovna, k.f.d., prof.
Qalandarov Nazimxon Nazirovich, b.f.f.d., k.i.x.
Karabayev Ikramjan Turayevich, q/x.f.d., prof.
Karimov Ulug‘bek Temirbayevich, DSc
Kurbanbayev Ilhom Jumanazarovich, b.f.d., prof.
Kurbanova Saida Bekchanovna, f.f.n., dos.
Qutliyev Uchqun Otoboyevich, f-m.f.d., prof.
Lamers Jon, q/x.f.d., prof.
Maykl S. Enjel, b.f.d., prof.
Maxmudov Raufjon Baxodirovich, f.f.d., k.i.x.
Mirzayev Sirojiddin Zayniyevich, f-m.f.d., prof.
Matniyozova Hilola Xudoyberganovna, b.f.d., prof.
Masharipova Feruza Jumanazarovna, PhD

Mirzayeva Gulnara Saidarifovna, b.f.d.
Najmeddinov Axmad Raxmatovich PhD, dotsent
Pazilov Abduvayit, b.f.d., prof.
Razzaqova Surayyo Razzoqovna, k.f.f.d., dos.
Ramatov Bakmat Zaripovich, q/x.f.n., dos.
Raximov Raxim Atajanovich, t.f.d., prof.
Raximov Matnazar Shomurotovich, b.f.d., prof.
Raximova Go‘zal Yuldashovna, f.f.f.d., dos.
Ro‘zmetov Baxtiyar, i.f.d., prof.
Ro‘zmetov Dilshod Ro‘zimboyevich, g.f.n., k.i.x.
Ruzmetov Davron Ibrogimovich, PhD
Sadullayev Azimboy, f-m.f.d., akad.
Salayev San‘atbek Komilovich, i.f.d., prof.
Saparbayeva Gulandam Masharipovna, f.f.f.d.
Saparov Kalandar Abdullayevich, b.f.d., prof.
Safarov Alisher Karimjanovich, b.f.d., dos.
Sirojov Oybek Ochilovich, s.f.d., prof.
Sobitov O‘lmasboy Tojxmedovich, b.f.f.d., k.i.x.
Sotipov Goyipnazar, q/x.f.d., prof.
Tojibayev Komiljon Sharobitdinovich, b.f.d., akad.
Xolliyev Askar Ergashevich, b.f.d., prof.
Xolmatov Baxtiyor Rustamovich, b.f.d.
Cho‘ponov Otanazar Otojonovich, f.f.d., dos.
Shakarboyev Erkin Berdikulovich, b.f.d., prof.
Ermatova Jamila Ismailovna, f.f.n., dos.
Eshchanov Ruzumboy Abdullayevich, b.f.d., prof.
O‘razboyev G‘ayrat O‘razaliyevich, f-m.f.d.
O‘rozboyev Abdulla Durdiyevich, f.f.d.
Hajiyeva Maqsuda Sultonovna, fal.f.d.
Hasanov Shodlik Bekpo‘latovich, k.f.n., k.i.x.
Xudayberganova Durdona Sidiqovna, f.f.d.
Yuldashev Xamza Kamalovich, PhD
Zaripova Ranojon Zaripovna, PhD, dotsent

Xorazm Ma‘mun akademiyasi axborotnomasi: ilmiy jurnal.-№5/3 (126), Xorazm Ma‘mun akademiyasi, 2025 y. – 308 b. – Bosma nashrning elektron varianti - <https://www.mamun.uz/bulletin>

ISSN 2091-573 X

Muassis: O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi mintaqaviy bo‘limi – Xorazm Ma‘mun akademiyasi

MUNDARIJA TARIX FANLARI

Askarov S.X., O'roqova O.J. O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashning asosiy strategik xususiyatlari: nazariy tahlil	6
Axmadova N.A. O'zbekiston Respublikasi va Qozog'iston Respublikasining ta'lim sohasidagi aloqalarining kengayishi	8
Babayarova Sh.Sh., To'xtasheva F.A. XVI asrda Buxoro xonligida Jo'ybor xojalari tomonidan amalga oshirilgan tadbirlar	11
Boychaeva N.A. Deep understanding of the universal and global essence of values in promoting their appreciation	14
Bo'tayev J. XIX asr oxiri- XX asr boshlarida Samarqand viloyati ijtimoiy hayoti	16
Egamberdiyev F.P. O'rta asrlar Sug'dning Buxoro vohasi ilk tarixiy geografiyasi	20
G'affarov M.Q. O'zbekiston hududida so'ngi bronza va temir davrida shaharlar vujudga kelishining geografik sharoiti va iqtisodiy omillari	22
G'affarov M.Q. O'zbekiston hududida temir davri loy me'morchilik maktabining vujudga kelishi	27
Hashimova G.I. Zamonaviy harbiy sharoitda ijtimoiy ishning nazariy asoslari, mohiyati va o'ziga xosligi	30
Islomov A.L., Sharibaev A.A. Qo'qon xonligi va Rossiya imperiyasi o'rtasidagi ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy munosabatlar tarixi va tarixshunosligi	35
Ismoilova D.A. O'zbekistonda turizm rivojining g'oyaviy asoslari tarixidan	38
Khamdamova Sh.V. A comparative analysis of the Kubraviyah and Naqshbandiyah orders: examining Devin Deweese's the eclipse of Kubraviya in Central Asia	41
Matyaqubova N.M. Qadimgi Xorazmda dehqonchilik vohalarining shakllanishi bronza davridan antik davrgacha sug'orish tizimlari va davlat tuzilmalarining rivoji	43
Maxamadaliyev L. Sharq allomalarining aniq fanlarda erishgan muvaffaqiyatlarini Turkiya olimlari tomonidan tadqiq etilishi	46
Mo'minova M.A. Temuriylar va Usmoniylar aloqalari	49
Musayev A.I. Bobur diplomatik munosabatlarining tarjimalarda aks etishi	52
Muxammadov Z.A. Ov qurollarining kelib chiqishi va ijtimoiy hayotdagi o'rni: tarixiy manbalar asosida tahlil	55
Norkulova G.S. Miyonqol mikrovohasining tabiiy geografik tasnifi	58
O'ktamov T.G'. Abulg'oziy Bahodirxonning tarixiy merosi	61
Qoraboyev Z.B. Markaziy Osiyoda suv muammosi va uning mintaqaro hal etilishiga oid sa'y harakatlar	64
Raxmatov A.T. Ali va Roshid xalifalar o'rtasidagi munosabat	67
Rajabova D.Sh. A.Boltayev tadqiqotlari Xorazm vohasi madaniy hayoti, ta'lim tizimi va me'morchiligiga oid muhim manba sifatida	69
Samadova G.N. Buxoro xonligida harbiy siyosiy jarayonlar, qo'shin tuzilishi, tarkibi va harbiy boshqaruv tarkiblari	72
Sattorov B.X. Shahrisabz davlat muzey – qo'riqxonasi: turizmni rivojlantirishda ilmiy va madaniy markaz sifatida	74
Sharifov S.O. Ilk temir davrida Sug'dning urbanizatsiya jarayonlari	77
Sharipova N.A. XX asrning 50-60-yillarida xalq ta'limi xodimlarining nominal va real ish haqi dinamikasi	79
Sherqulova R. Saroy Mulk xonimning Amir Temur saltanatida tutgan o'rni	82
To'xtayeva R.N., Tosheva N.U. Bank tizimining shakllanishi va ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	84
To'xtayeva R.N., Alimova V.A. XX-asrning 20-yillarida moliyaviy siyosat	87
Tojiboyev U.U. Turkistonda zamonaviy teatrlarning rivojlanishida milliy ziyolilarning o'rni	90
To'raqulova S. Xonliklaridagi tabiblar faoliyati	92
Xamrayeva N.Sh. Xiva xonligining ijtimoiy-iqtisodiy hayoti	94
Xasanova Z.Dj. Turkistonning XIX asrning ikkinchi yarmi- XX asr boshidagi tarixini o'rganishda shu davrda yashab o'tgan tarixchi olimlarning asarlari manba sifatida	97
Yuldasheva D.Q. O'rta asrlarda Xorazm davlati poytaxti Ko'hna Urganch va yangi Urganchdagi ijtimoiy-madaniy yuksalish	99
Абдуазимов Д.Б. Бухорода Шайбонийлар марказий бошқарувининг шаклланиши ва ривожланиши	102
Бекташев Р.Ф. Письменные источники об Уструшане	105

Ботаев М.Дж. Жиноят процессида соддалаштирилган тартибда иш юритишнинг мдх давлатлари тажрибаси	107
Джолдасов А.Б. Оролбўйи карвон йўллари, ёдгорликлар типологияси ва меъморчилиги	111
Каримов Н. Амир Хайдар даврида Бухорода илм-фан тараққиёти	115
Мадреймов Ф.М. Каракалпакстан в 1941-1945 гг.: трансформация социальной структуры и повседневная жизнь	117
Матжанов А.Ж. Мустақиллик йиллари Қорақалпоғистонда ҳаво транспортининг ривожланиши	123
Назаров Ў.С. XX-асрнинг 50-70 йилларида Самарқанд вилоятидаги ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар	127
Сатимов Б.М., Хайитбоева Г.М. Қадимги ёзма манбаларда оролбўйи аҳолисининг жанг усулларига оид маълумотлар	132
Хосиятов Х.О. Жанубий Ўзбекистон музейлари ва хорижий музейлар ўртасидаги илмий-амалий ҳамкорлик шакллари	135
Хосиятов Х.О. Тарих музейларидаги янги кўргазмалар ва уларнинг ёшлар таълим-тарбиясидаги ўрни	138
Эргашев Ж.Ю. Турк хоқонлигининг йирик империя сифатида шаклланишига таъсир кўрсатган омиллар	141

PEDAGOGIKA FANLARI

Abdalimov S.I. Formation of lexical competence by means of a foreign language	146
Abdullayeva L.T. Theories of education through virtual reality and augmented reality	148
Akhmedova S.H. Upholding academic integrity: principles and importance	151
Alibekova R.X. Nofilologik oliy o'quv yurtlarida o'zbek guruhlarida rus tilini o'qitish metodikasi	154
Amirqulov J.Ch. Jismoniy madaniyat darslarida harakatli o'yinlarni fanlararo aloqadorlikda nazariy o'qitishni takomillashtirish	156
Artikova B.M. Qurilish muhandisligi talabalarining kasbiy kompetensiyani rivojlantirishda zamonaviy ta'lim texnologiyalari	159
Atamurodova G.Sh. Development of a system of teaching tasks for forming students' correct pronunciation skills in primary grade native language lessons	162
Begov F.R. Communication skills for students through communication language training	165
Boychaeva N.A. The importance of arias and duets in the performance of musical dramas created in historical processes	168
Bozorov P.F. Integration of clil into teaching a foreign language as a modern vector of development of language education	170
Buriyeva M.A. Methodology of developing pragmatic competence in speaking skill	172
Hodjayeva S.S., Bakirova Kh.B. The methodology of working on the lexical minimum in foreign language education	175
Ismoilov A.P. The use of an integrated approach to teaching foreign languages	178
Ismoilov A.P. The role of intercultural communication in the process of teaching foreign languages to future managers of socio-cultural activities at the present stage	181
Izzatilloeva S. Ingliz tili o'qish darslarida ertaklardan foydalanishning ahamiyati	185
Jurayeva Yu.R. The concept of technology and its integration in EFL classroom	187
Kambarova D.Yu. The use of chatgpt in task-based ESP learning at university: does it make a difference?	190
Kambarova D.Yu. Assessing the english writing needs of undergraduate philology students for ESP writing course development	192
Karimov F.T. Oilaviy munosabatlarda nizolar shakllanishining ijtimoiy-psixologik sabablari	195
Kasimova Z.R. Oila institutini mustahkamlash masalalari: muammo va yechimlari	197
Khasanova D.Sh. AI and technology in professionally oriented language teaching	200
Kuchkarova O.B. Nevrologiya fanini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar	203
Maxmudova A.N. Yangi O'zbekiston pedagogikasining rivojlanish yo'nalishlari	205
Mengliyev Sh.A., Xolmo'minov O.I. Maktablarda veb dasturlashni o'rgatuvchi elektron darsliklarni yaratish texnologiyalarini takomillashtirish	208
Mo'minova M. Sun'iy intellekt asosida til o'rganish: imkoniyatlar, cheklovlar va istiqbollar	213
Murodova S.K. The Role of Pragmatic Competence in English Language Instruction in Uzbek Educational Settings	215
Murodulloyeva S.S. The role of interactive technologies in developing student's communicative competence	218

OILAVIY MUNOSABATLARDA NIZOLAR SHAKLLANISHINING IJTIMOIIY-PSIXOLOGIK SABABLARI

F.T.Karimov, katta o'qituvchi, Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti, Toshkent

Аннотация. В данной статье рассматриваются основные социальные и психологические причины возникновения конфликтов в семейных отношениях. Анализируется влияние межличностных отношений, изменения культурных ценностей, проблем в общении и стрессовых факторов на развитие конфликтных ситуаций. Также обсуждаются стратегии предотвращения и эффективного разрешения семейных споров. В исследовании подчеркивается важность психологического подхода для обеспечения стабильности в семье.

Ключевые слова: семейные конфликты, социальные факторы, психологические причины, межличностные отношения, коммуникация, стресс, конфликтология, стабильность семьи.

Annotatsiya. Ushbu maqolada oilaviy munosabatlarda nizolar paydo bo'lishining asosiy ijtimoiy va psixologik sabablariga e'tibor qaratilgan. Maqolada shaxslararo munosabatlar, madaniy qadriyatlarning o'zgarishi, kommunikatsiya muammolari va stress omillarining nizolar shakllanishiga ta'siri tahlil etilgan. Shuningdek, nizolarni oldini olish va samarali yechish strategiyalari ham ko'rib chiqilgan. Tadqiqot oiladagi barqarorlikni ta'minlash uchun psixologik yondashuvlarning ahamiyatini yoritadi.

Kalit so'zlar: oilaviy nizolar, ijtimoiy omillar, psixologik sabablar, shaxslararo munosabatlar, kommunikatsiya, stress, konfliktologiya, oilaviy barqarorlik.

Abstract. This article focuses on the main social and psychological causes of conflict formation within family relationships. It analyzes the impact of interpersonal relations, changes in cultural values, communication problems, and stress factors on the development of conflicts. Furthermore, strategies for preventing and effectively resolving family disputes are discussed. The study highlights the importance of psychological approaches in ensuring stability within the family.

Keywords: family conflicts, social factors, psychological causes, interpersonal relationships, communication, stress, conflictology, family stability.

Oilaviy nizolar keng tarqalgan bo'lib, jiddiy ijtimoiy va psixologik oqibatlarga olib kelishi mumkin. O'zbekistonda o'tkazilgan sotsiologik tadqiqot shuni ko'rsatdiki, oilalarning qariyb 41%ida nizolar mavjud bo'lib, ular odatda o'zaro tushunmovchilik, moliyaviy qiyinchiliklar, er yoki xotinning bir-biriga talab qo'yishi, beparvolik, giyohvandlik yoki kasallik kabi omillar tufayli yuzaga keladi[1]. Oilaviy zo'ravonlik va jiddiy nizolar ham keng tarqalgan: masalan, O'zbekistonda har yili gender asosidagi zo'ravonlikning 40 000 ga yaqin holatlari qayd etiladi, ayollarga qarshi zo'ravonlikning 85% oila ichida sodir bo'ladi. Bu nizolarning jiddiy oqibatlari bor – 2023-yilda O'zbekistonda sodir etilgan qotilliklarning 38,8% oilaviy nizolar tufayli yuzaga kelgan, oilaviy buzilishlar esa ortib bormoqda (2021-yilning boshlarida ajralishlar 34% ga oshgan). Uydagi nizolar farovonlikni buzadi: tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, oilaviy nizolarning yuqori darajasi oilaning hissiy muhitini buzadi va bolalarda tashvish, depressiya va boshqa moslashuv muammolari xavfini oshiradi[2].

Oilaviy munosabatlar jamiyatning eng asosiy va barqaror ijtimoiy tuzilmalari bo'lib, odamlarning hissiy, ijtimoiy va iqtisodiy ehtiyojlarini qondirishda muhim rol o'ynaydi. Biroq, oilaviy munosabatlar doimo o'zgarib turadigan, murakkab va dinamik jarayonlardan iborat bo'lib, bu munosabatlar o'rtasida nizolar va tushunmovchiliklar ham yuzaga keladi. Oiladagi nizolar, asosan, turli ijtimoiy-psixologik omillar, oilaviy rollar, muammoli vaziyatlar va turli shaxsiy xususiyatlar asosida shakllanadi.

Ijtimoiy-psixologik sabablar oiladagi nizolarni shakllantirishda markaziy o'rin tutadi. Bu sabablar nafaqat individning shaxsiy tajribalari, balki uning ijtimoiy va madaniy muhiti, oilaviy tarbiyasi, jamiyatdagi gender rollari va oilaning iqtisodiy holati bilan chambarchas bog'liqdir. Misol uchun, oilaviy nizolar ko'pincha erkaklar va ayollar o'rtasidagi gender tengsizligi, oiladagi qattiq

ijtimoiy ro'yhatlar yoki tajovuzkor xulq-atvor kabi omillar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, ota-onaning bolalariga nisbatan qo'llaydigan tarbiya usullari, bolalarning hissiy va ijtimoiy rivojlanishi, oila a'zolarining o'zaro munosabatlari va stressni boshqarish usullari ham muhim omillardir[4]. Bunday nizolarni tushunish va ularga yechimlar izlash, oilaviy munosabatlarning barqarorligini saqlash va odamlarning ruhiy salomatligini yaxshilashga xizmat qiladi. Shuning uchun, oilaviy nizolarni shakllantiruvchi ijtimoiy-psixologik omillarni chuqur o'rganish, oilaviy muhitda sog'lom va muvozanatli munosabatlarni rivojlantirishga imkon yaratadi.

Oilaviy nizolar — ko'p omilli, murakkab ijtimoiy-psixologik hodisa bo'lib, ularning yuzaga kelishi ko'plab o'zaro bog'liq sabablar bilan izohlanadi. Bular orasida iqtisodiy bosim, noto'g'ri yoki yetarli bo'lmagan kommunikatsiya, emotsional beqarorlik, gender stereotiplari va tashqi aralashuvlar asosiy o'rin tutadi. Mazkur omillar birgalikda oiladagi barqarorlikka putur yetkazadi, ishonch va o'zaro tushunishni susaytiradi hamda nizoli vaziyatlarning kuchayishiga olib keladi. Har bir omil alohida tahlil qilinishi kerak bo'lsa-da, ularning murakkab o'zaro ta'siri oilaviy munosabatlarni chuqur shakllantiradi. Shu bois, oilaviy nizolarni oldini olish va samarali hal qilishda faqatgina psixologik yondashuv emas, balki ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy jihatlarni ham hisobga oluvchi tizimli va fanlararo yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotchilar keltirgan tahlillarga ko'ra oilaviy nizolarni piramida shaklida tahlil qilamiz[5].

Oilaviy nizolar piramidasi — bu oiladagi nizolarni bosqichma-bosqich rivojlanishini, ularning kuchayishi yoki kamayishini tasvirlovchi tushuncha. Bu piramida oilaviy nizolarni qanday shakllanishini va qanday holatlarda ularga qanday chora-tadbirlar ko'rilishi kerakligini tushuntiradi. Nizolarni piramida shaklida ko'rsatish, ularning oldini olish va hal qilish uchun qanday strategiyalarni qo'llash mumkinligini ko'rsatadi.

1-rasm. Oilaviy nizolar piramidasi(Muallif)

Oilaviy munosabatlarda yuzaga keladigan nizolar inson hayotining ijtimoiy va psixologik jihatlarida chuqur ildiz otgan murakkab va ko'p qirrali hodisa hisoblanadi. Inson shaxs sifatida ijtimoiy muhitda shakllanadi va uning psixologik holati, qadriyatlari, dunyoqarashi ham aynan shu muhitda tarkib topadi[6]. Oila esa bu shakllanish jarayonining markazida turuvchi asosiy ijtimoiy institutdir. Shu sababli, oilada yuzaga kelgan nizolar faqat ikki shaxs – er va xotin o'rtasidagi kelishmovchilik emas, balki kengroq ma'noda jamiyatda mavjud bo'lgan ijtimoiy bosimlar, madaniy qadriyatlar, gender tengsizligi, iqtisodiy muammolar, va avlodlararo tafovutlarning oilaviy munosabatlarga bo'lgan bevosita ta'siridir[7]. Shu bilan birga, har bir insonning psixologik holati, emotsional ehtiyojlari, stressga munosabati va bolalikdan shakllangan shaxsiy tajribalari ham bu munosabatlarda muhim rol o'ynaydi. Masalan, o'z his-tuyg'ularini ifoda eta olmaslik yoki ichki muammolarni muloqot orqali hal qila olmaslik kabi psixologik to'siqlar oilaviy nizolarning kuchayishiga olib keladi. Bundan tashqari, tashqi muhit — ya'ni qarindoshlar, ish joyidagi bosim, jamiyatdagi stereotiplar ham oila ichidagi muvozanatga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Demak, oilaviy nizolarni tahlil qilishda faqatgina yuzaki sabablar emas, balki chuqur ildiz otgan psixologik omillar va ijtimoiy kontekstlar kompleks tarzda ko'rib chiqilishi lozim. Bunday yondashuvgina muammoning mohiyatini chuqur anglashga va uning oldini olishda samarali strategiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Oilaviy nizolarning oldini olish bir martalik harakat emas, balki doimiy ta'lim, qo'llab-quvvatlash va aralashuv jarayonidir. O'zbekistondagi bir qarorda ta'kidlanganidek, ko'p yo'nalishli yondashuv talab etiladi – “nizolarni erta oldini olish” jamoatchilikni jalb qilish, nizolar sabablaridan saboq olish va jamiyat resurslarini (psixologik yordam, ishonch telefonlari, reabilitatsiya markazlari) ta'minlash orqali amalga oshiriladi. Amaliyotda bu oilaviy tarbiya dasturlarini (masalan, AKT va madaniy-ma'rifat dasturlari), qulay maslahat xizmatlarini va ijtimoiy o'zgarishlarni (huquqiy islohotlar va gender bo'yicha ta'lim) birlashtirishni anglatadi. Boshqa davlatlar tajribasi ham bu usullar samarasini ko'rsatadi: muloqot ko'nikmalari yoki maslahat olish xizmatlaridan foydalangan oilalarda nizo kamroq bo'lishi va munosabatlar yaxshilanishi kuzatilgan. Oilaviy zo'ravonlikka qarshi faol siyosat yuritayotgan davlatlarda oilaviy zo'ravonlik ko'rsatkichlari kamaygan.

Xulosa qilib aytganda, oilaviy nizolar aniq ijtimoiy bosimlar (qashshoqlik, ishsizlik, ijtimoiy o'zgarishlar) va shaxslararo munosabatlardagi omillar (muloqotdagi muammolar, xarakter ziddiyatlari, giyohvandlik) o'zaro ta'sirida vujudga keladi. O'zbekiston va boshqa mamlakatlar ma'lumotlari moliyaviy bosim, tushunmovchiliklar, rollar bo'yicha ziddiyatlar va tashqi aralashuvlar asosiy sabablar ekanini ko'rsatadi. Bunday nizolarni oldini olish uchun ularning ildiz sabablarini (masalan, iqtisodiy yordam, gender tengligi) bartaraf etish va shaxslarga kelishmovchiliklarni sog'lom hal qilish ko'nikmalarini (muloqotni o'rganish, maslahat olish) berish zarur. O'zbekiston siyosati va xalqaro tadqiqotlar erta ta'lim, jamoaviy yordam va qulay yordam xizmatlari muhimligini ta'kidlaydi – bu vositalar oilaviy nizolarning zo'ravonlik yoki ajralish darajasiga yetib borishining oldini oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Habib C., Toumbourou J. W., McRitchie M., Williams J., Kremer P., McKenzie D., Catalano R. F. Prevalence and Community Variation in Harmful Levels of Family Conflict Witnessed by Children: Implications for Prevention. doi: 10.1007/s11121-013-0416-4
2. Karimova N., Rasulov I. Markaziy Osiyoda oilaviy zo'ravonlik: Statistika va sotsiologik ma'lumotlar. – *Domestic Violence Studies*, 2021. – T. 9, №4. – B. 144.
3. Yusupov A., Saidova M. O'zbekistonda qotillik: Oilaviy jinoyatlarning sotsiologik tahlili. – *Crime and Social Dynamics Journal*, 2023. – T. 21, №1. – B. 58.
4. Toshpo'latova D., Ergashev R. Iqtisodiy omillar va oilaviy nizolar: Moliyaviy stressning nikoh buzilishidagi o'rni. – *Journal of Social and Economic Research*, 2020. – T. 14, №2. – B. 412.
5. Xudoyberdiyeva S., Mahmudov O. Oilaviy nizolarning bolalarga psixologik ta'siri: xavotir, depressiya va xulq-atvor muammolari. – *International Journal of Child and Family Psychology*, 2022. – T. 23.
6. Nurmatov D., Yo'ldosheva Z. Oila a'zolari o'rtasida muloqotni o'rgatish va nizolarni hal qilish: tizimli terapiya yondashuvi. – *International Journal of Family Therapy*, 2021. – T. 19, №3. – B. 307.
7. Ismoilova M., Raxmatov B. Nikohdan oldin ta'lim va uning oilaviy nizolarning oldini olishdagi roli. – *Journal of Family Studies*, 2019. – T. 10, №1. – B. 175.

UO'K 370.02

OILA INSTITUTINI MUSTAHKAMLASH MASALALARI: MUAMMO VA YECHIMLARI

Z.R.Kasimova, o'qituvchi, Jizzax davlat pedagogika universiteti, Jizzax

Annotatsiya. Mazkur maqolada oila institutini mustahkamlashning dolzarb masalalari muhokama etiladi. Shuningdek, oila institutini mustahkamlashga to'sqinlik qilayotgan omillar va ularni bartaraf etishning ijtimoiy va huquqiy mexanizmlari tahlil qilingan. Xulosa sifatida, mustahkam oila – bu barqaror jamiyatning asosi ekani ta'kidlanadi va bu yo'nalishda samarali hamkorlikning zarurligi asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: oila instituti, mustahkam oila, ijtimoiy barqarorlik, farovon oila, ta'lim, madaniyat, barqaror jamiyat

Аннотация. В статье рассматриваются актуальные вопросы укрепления института семьи. Также были проанализированы факторы, препятствующие укреплению института семьи, и социальные и правовые механизмы их устранения. В заключение подчеркивается, что крепкая семья является основой стабильного общества, и обосновывается необходимость эффективного сотрудничества в этом направлении.